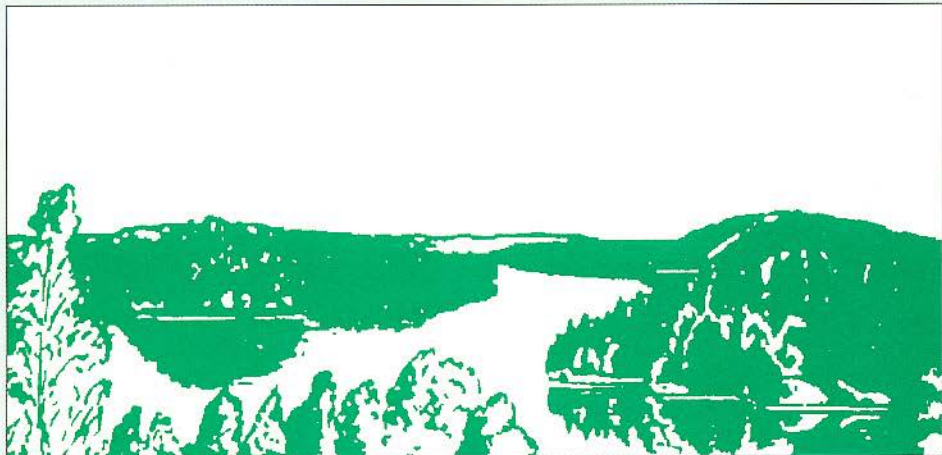

BOTVIDSBYGDEN

NR 3

DECEMBER 2001

JULTIDNINGARNA

Ett av julens första förebud är de färggranna jultidningsprospekten som man kan finna i brevlådan redan i oktober månad. Att ta upp beställningar på jultidningar har varit ett bra sätt att skaffa julklasspengar för många pojkar och flickor.

Som föregångare till våra dagars jultidningar kan man betrakta de skämttidningar eller "nisse-tidningar" som uppenbarade sig vid 1800-talets mitt. Vissa utkom med flera nummer årligen men till de egentliga jultidningarna hör "Nisse" från 1856 och "Jul-Tomten" från 1864. Namnet "Nisse" anses vara hämtat från en populär pepparkaksfigur medan "Jul-Tomten" kanske

Forts. på sid.11

NYA MEDLEMMAR 2001

VUXNA

Bergström Noomi	Tullinge
Borg Lenor	Huddinge
Högberg Ewa	Tullinge
Jansson Jan	Tullinge
Krogstad Lena	Tullinge
Lichtenecker Anna	Tullinge
Lichtenecker Walter	Tullinge
Lindström Gunilla	Rönninge
Söderlund Ingrid	Tullinge

BARN & UNGDOM

Andersson Lina	Tullinge
Björk Josephine	Tumba
Magnusson Adam	Tullinge
Maric Jelena	Tumba
Mark Paulina	Tullinge
Tengnér Lovisa	Tullinge
Westerlund Kajsa	Tullinge

NI HÄLSAS ALLA VÄLKOMNA I GILLET!

GRATTIS!

ALLA SOM FYLLER ÅR UNDER 2002!

50 år	21/7	Bruce Birger
60 år	31/1	Wahlman Monica
	19/2	Bölja Bengt
	28/2	Forsberg Bengt
	29/3	Marhold Edi
	18/4	Bogstedt Hans
	29/6	Nygren Bengt
	21/8	Wallin Torbjörn
	25/8	Batshon Marjatta
	5/9	Karlsson Hans
	14/10	Sjöberg Birger
70 år	5/5	Åberg Ulla-Britt
	1/7	Lundwall Torsten
75 år	4/1	Lundström Berndt
	9/7	Avelin Gunnar
	21/7	Andersson Sigge
	27/7	Johansson Bertil
	22/8	Larsson Brita
	8/10	Körvell Per-Arnold
	16/11	Eriksson Arne
	12/12	Szynkier Kristina
80 år	26/5	Johansson Kristina
	24/8	Sandin Eva
	14/11	Boman Birgit
	14/11	Stenbäck Lennart

BOTVIDSBYGDEN

TIDSKRIFT FÖR BOTKYRKA HEMBYGDSGILLES MEDLEMMAR

ANSVARIG UTGIVARE: Ingrid Avelin Tel. 08-771 15 12

REDAKTION: Arne Mattsson, Tel/Fax 08-530 371 16

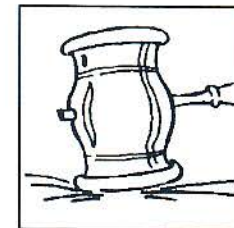
Edi Marhold, Tel. 08-778 29 45

Sista manusdag för bidrag till nr 1 2002 är den 11 mars 2002

Botvidsbygden är tryckt på miljövänligt papper. Licens nr. 341 019

INGRID AVELIN, ORDFÖRANDE

Återigen blir dagarna kortare och dunklare

- men just som det känns som mest mörkt och motigt börjar fönstren lysas upp av julstjärnor, ljusstakar och julgranar som lättar upp humöret.

Nu börjar också julförberedelser för julen ta form. Första jultecknet hemma hos oss är julkaramell-tillverkning. Hela familjen deltar i klippande och klistrande och hela huset fylls av silkespapper, bokmärken, guld- och silverpapper fram till julmarknaden då allt skall vara klart.

Snön vägrade att infinna sig 1:a söndagen i Advent då vi hade julmarknad på Torpet. Tursamt nog ösregnade det inte men ett lätt duggregn föll, vilket gjorde att besökarna drog sig in i värmen och husen.

När mörkret föll och alla drog sig hemåt kunde vi konstatera att dagen ändå hade varit givande. Detta tack vare många hjälpande händer såväl före som efter och inte minst under julmarknadsdagen. Till alla som på något sätt hjälpt till - varmt tack!

En helg i november lotsade Åsa & PeO Jacobsson från Gnesta oss igenom många steg och turer av sörmländska polskor och danser. Ett lyckat veckoslut som gav både glädje, kunskap och motion. Även barn och juniorer fick prova på nya danser då vi var inbjudna

till Kista Träff tillsammans med Distriktets övriga föreningar. Utöver folkdans fick vi prova på bugg och hip-hop.

"När nöden är som störst (och tiden dessutom nästan obefintlig) är hjälpen som närmast" heter det ju. Detta fick jag erfara då barn och juniorer skulle ha avslutnings/luciafest för ett 50-tal föräldrar, syskon, far- och morföräldrar m.fl. Lars-Eriks bilbatteri var helt dött då han och Inger skulle starta bilen för att åka till Trädgårdstorp - men på "nolltid" ställde Elsie Andersson upp och räddade situationen. Även i år kunde julbocken besöka oss, efter dansen kom Lucia med tärnor, pepparkaksgubbar och tomtar och kvällen avslutades med saft, kaffe och kakor.

Planering av ny byggnad i stället för stolpladan som eldades upp är i full gång - förhoppningsvis blir den klar i slutet av vårterminen nästa år.

Till sist stort och varmt tack till alla er som hjälpt till vid våra evenemang såväl det ni tillverkat hemma till julmarknaden som arbete på Trädgårdstorp.

EN GOD JUL och ETT GOTT NYTT ÅR!

Husdjurens julfoder och fåglarnas kärve

JULEN är givandets stora högtid. Då skall man vara givmild mot alla. Denna givmildhet, som väl ibland kunde ha ett stänk av praktisk beräkning, gällde den egna familjen, släkt och grannar men även fattiga, tiggare och främlingar. Naturligtvis kom den då också husdjuren till del. Man har ju ibland sagt, att bonden hade större omsorg om sina djur än om sin familj.

Seden att ge djuren extra gott foder till jul är känd över hela landet. Hästarna kunde få havre och korna otröskade havrekärvar, som tagits undan vid skörden eller tröskningen för detta ändamål. Det har också förekommit, att man vid julkaket gjort i ordning särskilda, grova bröd till djuren. Motiveringen till detta är, att man ansåg det vanliga brödet för fint. Det har också förekommit, att husdjuren i lagården och även hunden och katten fått del av maten på julkborden. Vanligen fick de då detta som julottefoder och det ansågs då vara en särskild kraft i den mat, som stått på bordet under julnatten. Det har också förekommit att den havre, som gavs hästarna på morgonen före julottefärden, skulle stå inne under julkborden på natten. Det hölls också julöl och brännvin i havren, men detta var nog mest för att få hästarna snabba till kappkörningen hem från julkborden.

Att givmildheten om julen även utsträcktes till att gälla andra djur än bondens

Fågelkärven sättes upp framför förstubron. Den är i vår tid det vanligaste tecknet på att julhelgen ingått.

husdjur kan förefalla märkligt med tanke på bondens kända inställning att ta vara på smulorna. Detta har också framhållits som ett av skälen till att man måste söka en annan och kanske numera helt bortglömd förklaring till den nu så vanliga seden att sätta upp en eller flera kärvar till fåglarna på julaftonen. Sparvarna t.ex. ansågs väl närmast som ohyra och det bör ju då efterlysas andra grunder för seden med fågelkärve än bara julens allmänna givmildhet. Man har därför sökt finna spår av uråldriga offer till vegetationsväsen i denna sed.

Sådana tolkningar är säkert onödiga. Som så ofta har man förbisett att denna sed som så många andra säkerligen först utformats i ett annat samhällsskikt än de egentliga böndernas och så småningom accepterats av dem. Det finns många uppgifter om att seden är sen i våra trak-

ter och att den blivit riktigt allmän först fram mot vår egen tid. Det är också be-tecknande, att då man från bönderna själva söker få ett motiv för seden, det ofta säges att fåglarna skulle ta mindre ur ladan, om de fick en julkärve. Det är så-lunda fråga om en viss magisk mutning av skadegörarna, som emellertid mycket väl kan vara tillkommen som förklaring i andra hand.

Seden med fågelnek eller fågelkärve är känd genom enstaka belägg redan på 1700-talet. Men det är påtagligen så, att en större burgenhet och jultidningarnas ständigt återkommande idylliska propa-ganda kring fågelkärven har bidragit till en sentida popularitet för seden.

Som regel tager bonden vilken otröskad havrekärve som helst till fåglarna, ibland flera. Men det har i praktiken förekommit, att fågelkärvarna måst läggas undan vid tröskningens slut, om man slutade tröska före jul. Det har också ganska ofta förekommit, att man tog undan en grann kärve, ibland den sista som bands ute på fältet, och lade undan den till fåglarna liksom man kunde lägga undan en kärve eller några stycken till hus-djurens julfoder. Häri har lärda män velat se ålderdomliga, rituella samband med en gammal äringsskult kring sista kärven. Det finnes inga bärande skäl för sådana gissningar. Våra folkseder är i själva verket betydligt mera socialt och arbetstekniskt betingade än vad en äldre, på religion och kult ensidigt inställd forskning kunnat förstå.

Fågelkärven kunde sättas upp på mångahanda sätt utanför gården, på taket, i en störr utanför stugans fönster, på för-

stubron eller i granarna på båda sidor om ingångsdörren. Man ville gärna kunna se den inifrån stugan och ute ingick den i gårdens allmänna uppsnyg-gning till jul.

Kärvens uppsättning var ett synligt tec-ken utmärkande, att julen inträtt i den gården. Det sades någon gång, att kär-ven skulle sättas upp, då kyrkklockorna ringde in helgen. Det har till och med förekommit, att tidpunkten markerades med bösseskott. Det har framkommit synpunkter, att kärven skulle sättas upp högt, desto högre skulle säden bli det kommande året. Mera vanligt har varit, att man tävlade om att först få upp kär-ven. Och som så ofta vid sådan tävlan bland bönder är det en närliggande för-mån för den som blev först. Han skulle bli först med vårbetet eller skörden eller med alla arbeten under det kommande året.

Man tog också gärna märken av fåglar-na, som kom till kärven. Om inga fåglar kom, var det ett dåligt tecken. Gulspar-var eller fåglar i flock betydde bra gröda liksom, då de små fåglarna, för vilka kär-ven ju var avsedd, kom först. Sådana tankegångar är ju mycket närliggande för bonden med markens gröda som ett bärande intresse. Men det är därför inte fråga om någon gammal fruktbahets-kult.

Källa: Årets fester av Albert Eskeröd

Tankehorn

Misstag är bra som dåliga exempel

Några anteckningar om Trädgårdstorp, upptecknade genom samtal med Oskar Widberg (Storoskar), född 1881 i Botkyrka, av C.M. Wanbo år 1962. (Vissa uppgifter korrigerade från Husförhörlängder för Botkyrka, av L-G Lindström år 2001).

Ar 1879 kom Per August Pettersson med familj till Tullinge gård som statdräng och bostad blev, det under gården lagda torpet Trädgårdstorp. Per August var född i Bettna den 31/12 1842 och hade varit artillerist, kunde läsa, skriva och räkna bra. Inflyttade från Skå den 25/4 1879. Han gifte sig med Augusta Albertina Larsson född i torpet Sågstugan i Tullinge den 22/5 1849. Giftmålet skedde den 1/6 1879.

Albertina hade 3 stycken utomäktenskapliga barn, sonen Carl Gustaf född 7/7 1869, döttrarna Augusta Charlotta född 6/5 1874 och Eugenia Josefina född 14/1 1878. Gemensamma barn: Ernst Fritiof född 1/4 1880, Elvira Sofia född 15/4 1882 död 23/10 1883, Evelina född 2/1 1885 död 17/1 1885 (barnet hade erhållit nöddop), Erik Kristian född 2/6 1886 död 10/7 1886, Frida Teresia född 10/4 1888, Eva Kristina född 13/4 1891. Sonen Carl Gustaf flyt-

tar 1891 som dräng till torpet Wrån, flyttar 1892 som dräng till Högbrink, hos Anders och Anna Engström "kloka gumman", till Hamra som statdräng 1894, Gröndal i Tumba 1896 för att försvinna från Botkyrka till Håtuna 1897.

Pettersson, kallad "Gräddpelle", drog den stora smörkärnan (gräddkärnan) på gården och var "statdräng", kunde lite av varje, var bl.a mekaniker, skötte en liten ångmaskin (s.k kaffebrännare) som drev tröskverket, snickarkunnig, skomakare samt lagade klockor m.m (tusenkonstnär). Klocklagningen inbringade inte mer än en 25- eller 50-öring, även om det gällde att laga klockfjädern genom nitning eller slaglödning. Han hade så många klockor hemma ibland att det lät som en urmakarverkstad i torpet. Han stoppade upp pengarna mellan stockarna i taket.

"Pelle" tjänade även en del pengar på skrotförsäljning. Han rodde en rätt stor

båt (Snipan), fullastad med skrot till Stockholm på fredagskvällen och framme på lördagsmorgon. Efter avslutade affärer hemma igen på lördagskvällen.

På äldre dar körde han ut mjölk och grädde från gården till familjerna i det nya villasamhället i Tullinge. Denna selsättning inbringade "Gräddpelle" en eller annan kopp kaffe, ibland med snaps, och då han var skojfrisk och glad, så var han säkert omtyckt som mjölkutkörare.

"Pelle" dog 1912 av bråck. Hade svåra smärtor och skulle köras med häst och vagn till Serafimerlasarettet i Stockholm via Mellanberg och "Göta landsväg". Komna över sockengränsen vid Lo-

viseberg i Huddinge, dog han i vagnen. Änkan, som kallades "Påven", sedan hon vid något tillfälle avslöjat några kunskaper i kyrkohistoria eller liknande. Hon bodde tillsammans med döttrarna "Jenny" och Eva kvar på Trädgårdstorp till cirka 1920. Döttrarna åtog sig tvättning och höll till i en tvättstuga vid Tullingesjön. De levde tidvis under svåra förhållanden. Faderns undanstoppade pengar kunde väl inte räcka så länge. "Jenny" dog av, som det sades av TBC, men kunde varit överansträngning eller undernäring.

Albertinas far, f.d torparen Larsson på

Forts. på sid. 10

Falks Backe. "Farbror Pelle" med mjölkskjutsen utanför arkitekt Falks villa. Bild från brevkort, 1910-talet.

Det första skolhuset i Tullinge

Enligt Erik Castegrens bok om Botkyrkas skolor var detta det första skolhuset i Tullinge, beläget på Hålvastersonsvägen, och invigdes år 1888. Tidigare hade undervisning skett på respektive gårdar, Hamra, Tullinge och Riksten.

Det var en s.k flyttande skola, vilket innebar att vid Hamra gård lästes under månaderna mars, juni och september, vid Tullinge gård i april, juli och oktober samt vid Riksten i maj, augusti och november.

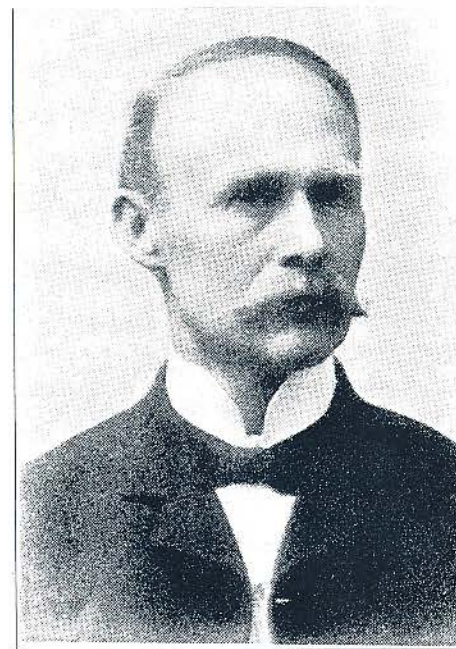
Den första lärarinnan under detta system blev Petronella Widlund, en som det sades, duktig och sträng lärarinna som kunde hålla ordning på barnen. Till

hennes löneförmåner hörde att; då läsningen var slut på ett ställe skulle lärarinnan kostnadsfritt erhålla skjuts till nästa. För vården av sin ekonomi skulle fröken Widlund erhålla ledighet en lördag varje månad.

Sedan kom en s.k varannandagsskola mellan Riksten och Tullinge.

Den första ordinarie läraren vid Brantbrink blev Johannes Samuelsson, en omvitnat duktig lärare. Han tjänstgjorde där till år 1901 då han förflyttades till Skyttbrinks skola, som då stod färdig. Hans efterträdare vid Brantbrink blev Lovisa Karlsson, som stannade där tills skolan lades ned år 1903.

Det första skolhuset...forts. fr. föreg. sida

Läraren och folkbildningsmannen Johannes Samuelsson.

Huset kom senare att tjäna som bostad åt förvaltaren vid Hamra grustag.

Alfa Laval inköpte huset och under några perioder var det uthyrt till bolagets anställda.

År 1986 sålde Alfa Laval huset till nuvarande ägaren, Kurt Nordström.

Källa: Nybyggarliv i Tullinge av Ivar Göthberg

Tullinge småskola

Sedan skolan vid Brantbrink lades ner år 1903 var Tullinge utan kommunal skola ända till år 1916, då en småskola med en lärosal för två klasser byggdes. Det blev på en av Tullinge AB skänkt tomt ej långt från där Eklidsskolans gymnastiksal nu ligger.

Det var ett vackert rött hus, ritat av Tullinges egen arkitekt G.A. Falk, som förutom en lärosal och tambur även innehöll bostad för lärarinnan på övervåningen. Hon ansågs bo ganska ensamt där och för att ge henne ett slags skydd mot ovälkomna besökare inrättades, från hennes bostad, en direkt telefonlinje hem till oss där det fanns många pojkar, som snabbt kunde springa över. Mig veterligt behövde den ej användas av den anledningen. Däremot kunde den användas för kallande till en kopp kaffe eller dylikt.

Den första lärarinnan blev Ruth Rosander, som tjänstgjorde där under tiden 1916-1927. Efter henne kom Berta Gottfreidz, Karin Westling samt Brita Widenborg.

Huset togs ned av en privatperson omkring 1970 för att uppföras på annan ort.

Källa: Nybyggarliv i Tullinge av Ivar Göthberg

Tack

Ett varmt tack till alla som bidrog med alster av olika slag, samt arbetsinsatser, både före och efter, samt på julmarknaden.

Hälsn. Ann-Mari - Siv J - Maj-Britt

Tankehorn

Den högsta formen av intelligens är sunt förnuft.

Några anteckningar...forts.från sid. 7

torpet Sågstugan, flyttade till Huddinge, men kom tillbaka till Nyängen i Tullinge och bodde på äldre dar i en bod och kallades för "Larsson i bo'n".

Under åren 1845-1863 var det en "statare", Karl Anders Sundström, född 1813 i Flottsbro, då det under gården lagda torpet användes som "statarbostad", efter den siste torparen, Erik Lindberg (1811-1845).

Sundström blev 1863 torpare på Dymmelkärr i Tullinge där han blev kvar till 1885, då han och hustrun blev "Inhysehjon" på Elgenstorp.

Trädgårdstorp har, av äldre personer, en tid kallats "Sundströmstorp", ättlingar till dessa Sundströmare finns kvar i Tullinge. Krång, en gammal snickare på gården på 1880-talet, berättade om en torpare (statdräng) som gjorde dagsverken i trädgården. Han var lite skrytsam och kallade sig för trädgårdsmästare. Vi kan inte tänka oss att godsägaren inte hade råd att anställa en utbildad trädgårdsmästare. Möjligen gjorde "trädgårdstorp" sina dagsverken i trädgården.

Tullinge den 5/11 2001 Lars Gunnar Lindström.

Fotnot: Bild och bildtext är hämtade ur Ivar Göthbergs bok Nybyggarliv i Tullinge.

Tankehorn

Njut idag -
i morgon har du kanske inte råd.

Julmarknad å Stockholms stortorg

Den tager sin början dagarna före jul, då huvudstadens historiska Stortorg, på vilket eljest ej någon köpenskap bedrives, liksom genom ett trollslag förvandlas till en livlig marknadsplats, där den köplystna publiken tränges mellan de i långa rader stående, med lätta tälttak försedda salustånden, i vilka billiga artiklar, passande till julklappar, försäljes. Och undan går kommersen, under det ett måleriskt friskt, högst gemytligt och larmande folkliv utvecklas.

Hela torget är ett enda böljande människohav av de mest skilda samhällsklasser. Ett sorl av människoröster som i en fabrik, där maskinerna äro i gång, blandas med gälla visslingar, skrallande trumpetstötter och alla de hundratals ljud, som kunna frambringas från en massa barnleksaker, till en öronbedövande musik, som ger julmarknaden sin egen prägel och gör att alla, både stora och små, gamla och unga, fattiga och rika, måste ta en titt dit upp och göra någon liten affär för att uppmuntra försäljerskorna och bidra till att "gummorna" må få ihop en liten julsant till lön för sin möda, ty mestadels är det äldre, fattiga kvinnor, som inneha dessa affärer.

Ett stycke frampå julaftonen äro i bästa fall de respektiva lagren slutsålda, och på juldagsmorgonen har torget återtagit sitt gamla utseende.

Källa: För Svenska Hem
Illustrerad familjetidskrift 1897

Jultidningar...forts. från sid. 1

fått sitt namn därför att det inte fanns så många andra att välja på i den rika tidsningsfloran.

Medan "Tomtegubben" som började utges 1858 presenterade sig som en "Kalender för de unga" var de flesta andra "nissetidningar" politiska skämttidningar. Först senare publicerades särskilda jultidningar för barn. En lärare i Karlstad, Albrekt Segerstedt, farfar till professor Torgny Segerstedt i Uppsala, började 1872 utge en liten barntidning som han kallade "Julgranen". Sitt egentliga genombrott fick särskilda jultidningar för barn under 1890-talet. År 1890 utgav således Bonniers förlag "Snöflingan" och följande år utkom "Jultomten" på Svensk Läraretidnings förlag. Den hade underrubriken "Skolbarnens jultidning" och distribuerades fritt genom varenda skola i landet. Mellan 1895 och 1910 var upplagan årligen omkring tvåhundrausen exemplar, vilket betyder att den måste ha nått de flesta svenska hem där det fanns barn.

"Snöflingan" var närmast planerad för medelklassbarnen. Man satsade hårt på Jenny Nyströms omslag men också på pristävlingar. Läsekretsen avslöjar sig bland dem som vann pris. Namnen publicerades i följande årgång. Men denna samhällsgrupp räckte tydligen inte till, eftersom Snöflingan lades ner år 1908. Jultomten var redigerad av Emil Hammarlund och hans maka, vilka lockade samtidens främsta konstnärer och författare i landet att medverka. Här publicerade Selma Lagerlöf för första

gången "Fågel Rödbrost" och "Flykten till Egypten". Här förekom litterära pristävlingar, som bl.a gav upphov till en av Elsa Beskows första och bästa sagor. Till illustratörerna hörde Carl Larsson, John Bauer och Einar Nerman. Tidningen levde fram till 1935 men fick efter 1910 konkurrens från Åhlén och Åkerlunds förlag. Då började nämligen "Bland tomtar och troll", med John Bauers illustrationer att blomstra liksom en rad andra billiga små julpublikationer.

Jultidningarna hör alltså också samman med julens filantropi. Tidigare var de inte sällan julklappar. I en skildring från Söderslätt vid sekelskiftet heter det: Julklappar var inte så vanliga, kanske något klädesplagg, en påse gottar, Jultomten, Tummeliten eller andra av Svensk Läraretidnings förträffliga julpublikationer med sagor och teckningar av Jenny Nyström, Elsa Beskow, Gerda Tirén.

Postverket uppger att jultidningar alltså i ganska stor utsträckning sänds som julhälsningar till svenskar i utlandet. Under mer än ett sekel har jultidningarna spritt julstämning i våra hem. De är därför också en värdefull men föga nyttjad källa till kunskapen om svenskt julfirande.

Källa: Årets festseder av Nils-Arvid Bringéus, LT:s förlag 1976.

Tankehorn

Det är förvånansvärt vad
många i vår egen ålder är
mycket äldre än vad vi själva är.

Här hittar Du presenten.

Vi har stort urval av parfymer.

Här är några av våra märken:

Calvin Klein
fragrances for women

Estée Lauder

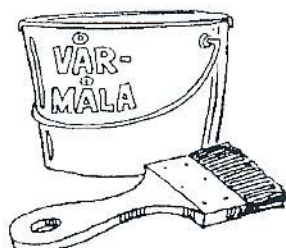
ACQUA DI
Giò
GIORGIO ARMANI

RALPH LAUREN
ROMANCE

Välkommen till
TUMBA PARFYMERI & FOTVÅRD
TUMBA CENTRUM

☎ 08-530 327 30

E. MARHOLDS MÅLERI

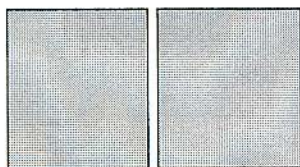

VÅRBÄCKSVÄGEN 10
146 40 TULLINGE
BOSTADSTEL: 08-778 29 45

Gynna våra annonsörer

Asterhags Platt

Niklas Asterhag

KAKEL & MOSAIK

Tel: 070-994 20 20

God Jul
och
Gott Nytt
År 2002

önskar
redaktionen för
Botvidsbygden
alla sina läsare.